

PŘÍPRAVA A STUDIUM BAREVNÝCH VLASTNOSTÍ SLOUČENIN NA BÁZI Ce-Tb-Zr

Diana Marková, Aneta Burkovičová a Petra Šulcová

*Katedra anorganické technologie, Fakulta chemicko-technologická, Univerzita Pardubice,
Studentská 573, 532 10 Pardubice, Česká republika, diana.markova@student.upce.cz*

Abstrakt

Výzkum nových anorganických pigmentů je v posledních letech stále intenzivnější. Důvodem je zpřísnění ekologických norem, kdy doposud známé a používané pigmenty obsahují toxické prvky a jsou zdraví škodlivé, např. Cr^{6+} , Pb, As, Cd a Hg, a dochází tedy k omezení jejich používání [1]. Pozornost je zaměřena na výzkum netradičních pigmentů, které by byly barevné, termicky stabilní a chemicky odolné, jež by mohly rozšířit barevnou škálu anorganických pigmentů.

Sloučeniny na bázi CeO_2 patří mezi pigmenty oxidového typu a jeví se jako výhodné a zajímavé, jež vyhovují výše uvedeným požadavkům. Oxid ceričitý poskytuje zajímavé barevné odstíny. Jeho velkou předností je vysoká teplota tání [2], která činí $2650\text{ }^\circ\text{C}$ a předurčuje ho jako možnou hostitelskou mřížku pro keramické pigmenty a také vysoký index lomu, který podmiňuje optické vlastnosti.

V této práci je zkoumán vliv způsobu přípravy na způsob syntézy, kde je oxid ceričitý dopován dalšími prvky, a to terbiem a zirkoniem. Obecný vzorec sloučeniny je $\text{Ce}_{1-(x+y)}\text{Tb}_x\text{Zr}_y\text{O}_2$, kde $x = 0,1$; $y = 0,65$. Tento vzorek byl vybrán na základě dřívějších výsledků jako barevně nejzajímavější. Cílem práce bylo najít čisté a syté barevné odstíny v závislosti na způsobu přípravy a teplotě výpalu, která pro daný vzorek byla 1200 až $1600\text{ }^\circ\text{C}$ (po $100\text{ }^\circ\text{C}$). U připravených sloučenin byly ověřeny jejich aplikační vlastnosti do organického pojivového systému.

Vstupní surovinou byl oxid ceričitý CeO_2 (Bochemie, a.s., ČR), směsný oxid terbia Tb_4O_7 , ve kterém se terbium nachází ve dvou oxidačních stavech $2\text{TbO}_2\cdot\text{Tb}_2\text{O}_3$ (Bochemie, a.s., ČR), oxid zirkoničitý ZrO_2 (Kreutz, SRN), resp. tetrahydrát síranu ceričitého $\text{Ce}(\text{SO}_4)_2\cdot 4\text{H}_2\text{O}$ (ML Chemica, Troubsko, ČR) či tetrahydrát síranu zirkoničitého $\text{Zr}(\text{SO}_4)_2\cdot 4\text{H}_2\text{O}$ (ML Chemica, Troubsko, ČR). Pigmenty na bázi CeO_2 byly připraveny klasickým keramickým způsobem, a dalšími syntézními postupy (klasický způsob s využitím suché a mokré mechanoaktivace, srážení a suspenzní mísení surovin). Všechny navážky byly vypočítané pro 25 g produktu.

Prvním způsobem přípravy je klasická keramická metoda (KM), kdy jsou výchozí suroviny homogenizovány v porcelánové třecí misce, dokud nejsou patrné známky nestejnorodosti. Následně jsou reakční směsi převedeny do korundových kelímků a vypáleny při výše uvedených teplotách rychlostí ohřevu $7\text{ }^\circ\text{C}\cdot\text{min}^{-1}$ po dobu 2 hodin při zvolené teplotě.

Dalším z použitých způsobů je klasický způsob s využitím suché mechanoaktivace (SM), při kterém jsou výchozí suroviny opět zhomogenizovány v porcelánové třecí misce, poté byly každé 4 g reakční směsi převedeny do čtyř achátových mlecích misek, kam bylo přidáno třicet achátových mlecích koulí o průměru 1 cm (o váze cca $41,9\text{ g}$ na 24 g produktu). V případě mokré mechanoaktivace (MM) byl postup stejný, navíc byl ke směsi přidán roztok voda:ethanol v objemovém poměru 1:1 do cca $2/3$ zaplnění mlecí misky tak, aby všechny mlecí koule byly ponořeny. U obou metod bylo provedeno mletí v planetárním mlýnu Pulverisette 5 (Fritsch GmbH, SRN) po dobu 5 hodin při 200 otáčkách za minutu. Nakonec byla reakční směs vysušena v laboratorní sušárně při $103\text{ }^\circ\text{C}$, rozdracena v třecí misce, převedena do vypalovacích korundových kelímků a vypálena v elektrické laboratorní peci při daných podmínkách.

Srážení spočívá v rozpuštění odpovídajících oxidů za horka a současného míchání v kyselině dusičné, a odpovídajících síranů v destilované vodě. Získané roztoky byly smíseny, poté byl vzniklý roztok ochlazen a pomalu vysrážen roztokem hydroxidu sodného na pH 9. Následovalo odfiltrování a promytí vzniklé sraženiny cca 2000 ml destilované vody do jejího neutrálního pH a vysušení v laboratorní sušárně při teplotě 103 °C. Posledním krokem byla kalcinace sraženiny v elektrické laboratorní peci při již uvedených podmínkách.

Posledním syntézním postupem bylo suspenzní mísení surovin (SMS). Jedná se o dvoustupňový proces, jehož principem je mokré suspenzní mísení surovin. V prvním stupni byly výchozí suroviny zhomogenizovány spolu s přidavkem zpěňovacích činidel (2,92 g močoviny a 0,83 g kyseliny fumarové na 25 g pigmentu), uhličitanu sodného a destilované vody. Vzniklá suspenze schopná tečení byla zpracována při teplotě 350 – 400 °C na plechu z nerezové oceli na práškový poloprodukt. Následně byl tento poloprodukt rozetřen v třecí misce, převeden do korundových kelímků a podroben výpalu v elektrické laboratorní peci při již uvedených podmínkách. Získaný pigment promyt destilovanou vodou do jejího neutrálního pH a usušen v laboratorní sušárně při teplotě 103 °C.

U takto připravených sloučenin byly jejich barevné vlastnosti ověřovány aplikací do organického pojivového systému (Parketol, Balakom, a.s.) v plném tónu. Ke zjištění barevné a krycí schopnosti pigmentů byla použita stahovací zkouška, která využívá jednoduché nástroje [3]. Barevnost byla hodnocena objektivně s využitím trichromatického systému CIE $L^*a^*b^*$, který popisuje jas (L^*) a odstín (a^* - červená/zelená, b^* - žlutá/modrá), dále je doplněn o sytost barvy S ($S = a^{*2} + b^{*2}$)^{1/2} a barevný odstín H° ($H^\circ = \arctan(b^*/a^*)$). Červený odstín leží v rozsahu $H^\circ = 0^\circ$ až 30° , oranžový $H^\circ = 35^\circ$ až 70° a žlutý $H^\circ = 70^\circ$ až 105° . Připravené nátěry byly proměřeny na přístroji ColorQuest XE (HunterLab, USA), jehož geometrie měření je $d/8^\circ$, což znamená, že měřený vzorek je osvětlován difúzně a pozorován pod úhlem nepřesahujícím 8° od kolmice. Pro osvětlení je používáno standardizované denní světlo D65 [3].

Ze získaných výsledků vyplynulo, že zvolený způsob přípravy ovlivňuje výsledný barevný odstín uvedené sloučeniny a jako vhodný způsob přípravy lze doporučit srážení a suspenzní mísení surovin. Pigmenty po aplikaci do organického pojiva vykazují tmavě hnědé až oranžové odstíny v závislosti na teplotě syntézy, kdy se H° pohybuje v rozmezí 51° až 73° . Vyšší příspěvek žlutého tónu (b^*) lze pozorovat při vyšších teplotách výpalu u všech způsobů syntézy. Naopak nejvyšší příspěvek červeného tónu, tedy souřadnice a^* byl pozorován u pigmentů s teplotou výpalu 1200 °C, a to u klasického keramického způsobu a mokré mechanoaktive.

Klíčová slova: pigmenty; oxid ceričitý; keramické pigmenty; organické pojivo

Poděkování

Výzkum anorganických pigmentů je na pracovišti autorů podporován IGA Univerzity Pardubice (SGSFChT_2015005).

Literatura

- [1.] BUXBAUM, G., PFAFF, G. *Industrial Inorganic Pigments*. Edited by G. Buxbaum and G. Pfaff. 3rd ed. Weinheim: Wiley-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, 2005. 315 stran. ISBN 978-3-527-30363-2.
- [2.] LIDE, D. R. *CRC Handbook of Chemistry and Physics*. Edited by D. R. Lide. 90th ed. Boca Raton, Florida: CRC Press/Taylor and Francis, 2010. 2804 stran. ISBN 978-1-4200-9084-0.
- [3.] ŠULCOVÁ, P. *Vlastnosti anorganických pigmentů a metody jejich hodnocení*. Edited by Z. Palatý. 2nd ed. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2008. 94 stran. ISBN 978-80-7395-057-6.